

«An Lúibín»

19 Eanáir 2004

Nuachtlitir Choicisiúil

SBS – Slán nó Ar Seachrán?

SBS is perceived by some to be in danger. But its radio and television arms are very different, and so are their problems.

Tá SBS i bpráinn – más fíor. Tá na gnáthnaimhde ann i gcónaí, agus le déanaí tá na mórghrúpaí teanga ag cur a míshásaimh in iúl. Sampla de sin ba ea an racán a tharla nuair a bheartaigh SBS ar fheidhm a bhaint as seirbhís oifigiúil nuachta Vítneam, rud ‘Cumannach’ nár thaitin le cuid mhaith den phobal Vítneamach anseo. Deirtear freisin go bhfuil Teilifís SBS ar seachrán, ag taispeáint ábhair ba cheart a fheiceáil ar an ABC agus ag déanamh faillí i gcultúir eile.

Ní féidir an scéal seo a chíoradh gan idirdhealú glan a dhéanamh idir dhá rud: Teilifís SBS agus Raidió SBS. Tá an teilifís dírithe ar lucht leathan féachana ar Béarlóirí a bhformhór; tá an raidió ag brath ar mhionghrúpaí teanga – ocht gceann is dhá scór acu – cé go bhfuil seirbhís nuachta i mBéarla ann freisin. Fágann seo go bhfuil cuspóirí agus fadhbanna an dá bhrainte an-difriúil le chéile. I dtaca le cúrsaí raidió de, tá a stáisiún thráchtála féin ag na Gréagaigh agus ag na hIodálaigh, gan trácht ar a gcuid clár ar na stáisiúin phobail, agus dá dtabharfaidís a gcúl le SBS as taghd ní bheadh na grúpaí beaga míshásta. Bheadh spás breise ann, agus deis ag na mionghrúpaí a díbríodh anuraidh sleamhnú ar ais. Ní cosúil, áfach, go rachfar go bun an angair sa chás seo. Mar sin féin, tá cumhacht pholatiúil ag na mórghrúpaí (nó meastar go bhfuil) agus tá drogall ar SBS olc a chur orthu. Déarfadh Raidió SBS gurb í an fhadhb is mó atá acu diúltú an rialtais breis minicíochtaí agus airgid a sholáthar, agus murach sin gurbh fhéidir leo slí a thabhairt do Chlár na Gaeilge agus eile. Is fadhb é sin go deimhin, agus leithscéal fóinteach.

I ndiaidh an tsaoil, tá lucht dílis éisteachta ag Raidió SBS. Tá Teilifís SBS ag brath ar na sonraí ráchairte. Ní bheadh súil agat go mbeidís ard, ach is dócha gur ísle iad ná mar is gá. Is é is cúis leis sin, mórán, faillí éigin a dhéanamh sa dualgas atá ar SBS an chuid is fearr de scannáin agus de chlár an domhain neamhBhéarla a thaispeáint. Ar éigean, mar shampla, atá clár Ghaeilge le feiceáil, cé go bhfuil cupard TG4 pulctha leo agus iad ar díol. Tá clár fhiúntacha áitiúla á ndéanamh ag SBS, agus is maith ann iad, ach caithfidh Teilifís SBS a thaispeáint go bhféadann sí léargas a thabhairt ar chultúir i bhfad ó bhaile..

An Ghaeilge san Aontas

Irish has never been listed as an official language of the European Union. Are the arguments in its favour practical or cultural?

Scéal nach bhfuil bás i ndán dó – an Ghaeilge mar theanga oifigiúil de chuid an Aontais Eorpaigh. Níl stádas ar bith aici ann faoi láthair, rud a ghoilleann ar dhaoine éigin, cé go bhfuil a lán Gaeilgeoirí ann agus is cuma leo sa diabhal faoi. Dar leosan nach bhfuil seans ar bith go mbainfí aon fheidhm as an teanga i ndáiríre mar chanúint riaracháin san Aontas. Baineann Bernard Allen, Teachta Dála Fhine Gael, brí eile as an scéal. ‘Am ar bith a mbíonn an tAontas ag fógairt post bíonn siad ag lorg daoine a bhfuil dá theanga oifigiúla de chuid an

Aontais acu,' ar seisean, agus é ag caint le *Lá*. 'Is míbhuntáiste mór é do Éireannaigh nach dtig leo an Ghaeilge a áireamh mar theanga oifigiúil agus iad ag lorg poist san Aontas.'

Argóint an-phraiticiúil í seo (thabharfadh cuid againn argóint dhínáireach uirthi), agus í ag cur go maith le traidisún fada na seiftiúlachta in Éirinn. Tá daoine ann agus déarfaidís gurbh fhearr Fraincis agus Gearmáinis a bheith agat go macánta ná an Ghaeilge a úsáid mar chónagar. Ach fógraíonn an tUasal Allen nach bhfuil sé dall ar thaobh cultúrtha an scéil:

Lena chois, ar ndóigh, chuirfeadh seo go mór le bród mhuintir na hÉireann as an teanga agus bheadh sé ar leas an teanga. Nárbh é Mícheál Ó Coileáin a dúirt gurb é an chéad ghnó a bheadh le déanamh ag an stát nua Éireannach an Ghaeilge a chur i réim. Caithfidimid gníomhú anois.

Is fiú an tuairim seo a chur i gcomórtas lenar chuir an Dr Breandán Ó Laighin in iúl ag seimineár de chuid Chonradh na Gaeilge ar 1/11/03. (Féach *Feasta* Samhain 2003: www.feasta.ie.) An port céanna atá aige, tríd is tríd. Deir an Laighneach go bhfuil 'impleachtaí fuaimintiúla i gceist anseo a bhaineann leis an bpobal i gcoitinne, go háirithe maidir le fostaíocht, le saibhreas cultúrtha na tíre, le scolaíocht, agus le dlí'. I dtaca le fostaíocht:

Más mó spéis na ndaltaí meánscoile i bhfoghlaím na Fraincise ná i bhfoghlaím na Gaeilge, seans maith go bhfuil dlúthbhaint aige sin le stádas na Fraincise mar theanga oifigiúil san Aontas Eorpach, agus an gaol atá ag an stádas sin le fostaíocht.

An ceart aige, gan amhras. Tá a lán le rá aige freisin i ngeall ar chúrsaí eile – cúrsaí aistriúcháin, mar shampla:

Déanann Seirbhís Aistriúcháin an Choimisiúin Eorpaigh an chuid is mó den saothar seo. Tá 1,250 aistritheoirí inti, agus aistríonn siad 1.2 milliún leathanach sa bhliain. Is míthuiscint í a cheapadh go n-aistrítear gach doiciméad go gach teanga oifigiúil: ní dhéantar aistriúcháin ach de réir mar is gá. Cuireann an tSeirbhís bunachar sonraí téarmeolaíochta ar fáil sna teangacha oifigiúla, agus tá córas oiliúna dá gcuid féin acu. Cuirtear 20% de na téacsanna amach chuig cuideachtaí ríobháideacha aistriúcháin. Anois agus Údarás na Gaeltachta i gcruachás, go háirithe i dTír Chonaill, nár mhór an gar dóibh go bhféadfaí postanna a chruthú ann i ngnó seo an aistriúcháin.

Sa bhliain 1999, chosain an t-aistriúchán seo €685.9 milliún. Le 370 milliún duine i dtíortha an Aontais, sin €1.85 an duine, costas cupán tae don bhliain; ardóidh sé sin nuair a thiocfaidh na teangacha nua isteach; le Gaeilge nó gan Ghaeilge, b'fhéidir go gcosnóidh sé €2.75 an duine sa bhliain, praghas cupán tae i mBaile Átha Cliath. Le Gaeilge ann nó as, íocfaidh an cáiniócóir Éireannach as an gcupán tae seo: bheadh sé áiféiseach gan na seirbhísí Gaeilge a iarraidh.

Ae nós an Uasail Allen, áfach, tuigeann an Laighneach gurb éigean beagán den phrionsabal a mheascadh tríd an bpraiticiúlacht, mar a leanas:

Is é bunphrionsabal an aistrithe seo go ndéanann an tAontas dlíthe, go gcuirtear na dlíthe seo i bhfeidhm go díreach ar phobail na dtíortha éagsúla beag beann ar a Rialtais, agus nach miste é sin a dhéanamh trí mheán teangacha oifigiúla na dtíortha atá i gceist.

Mar fhreagra ar na polaiteoirí úd a bhfuil inné orthu faoi chostas an aistriúcháin, deir sé gur sa Bhruiséal an dhéanfar an obair agus a íocfar aisti.

Déantar tagairt freisin do gheallúintí na bpolaiteoirí céanna. I Clár Rialtais na bliana 2002 deirtear: 'Úsáidfidimid Tuarascáil Choimisiún na Gaeltachta 2002 mar bhunús dár bpolasaí amach anseo'. Cad a mholann Tuarascáil an Choimisiúin chéanna?

Go mbainfeadh amach stádas mar theanga oifigiúil oibre don Ghaeilge san Aontas Eorpach.

Fógraíonn an Laighneach mar fhocal scoir nach teanga neamhfhorleathan ná teanga mhionlaigh í an Ghaeilge, ach teanga ársa Eorpach, teanga náisiúnta agus príomhtheanga oifigiúil stáit de chuid an Aontais Eorpaigh. Seo gnáthrosca na Cúise, rud atá ag brath ar chur-i-gcéill. Is láidre na hargóintí praiticiúla, dá shuaráí iad, agus stádas nua á lorg don Ghaeilge san Eoraip. Ach ná bí ag súil le toradh orthu.

Teangeolaíocht gan Teanga

The Linguistics Institute of Ireland is insolvent. Who will do its work, and where will the workers go?

Tá ceann d'fhorais shuntasacha léinn na hÉireann tar éis titim ó chéile. Chuaigh an leachtaitheoir i gceann Institiúid Teangeolaíochta Éireann ar 9/1/04. I measc rudaí eile bhí baint ag ITÉ leis an bhfoclóir nua Béarla-Gaeilge atá á ullmhú le tamall anuas. Bhí aird ar leith ag ITÉ ar mhúineadh agus ar úsáid na Gaeilge, ach foras í a fáisceadh as an Eoraip freisin, agus í ag saothrú mórtheangacha na Mór-Roinne dá bharr. Ba é a bunchuspóir seirbhísí taighde agus comhairleoireachta a chur ar fáil i cúrsaí teanga, agus 'na gairmeacha teanga in Éirinn a choinneáil i ndlúththeagmháil le himeachtaí san Eoraip agus ar fud an domhain', rud a rinne sí trína cuid leabhar agus eile. Ó 1972 i leith ba í an Institiúid 'mórfhoinsé na hathnuachana' i gcúrsaí teanga ag gach leibhéal den chóras oideachais.

B'fhiú leagan éigin den Institiúid a athbheochan, ach é a bheith in ann a chuid fiach a ghlanadh go tráthúil, murab ionann is ITÉ. Deimhniú ba ea ITÉ ar an gceangal idir Éire (Éire na Gaeilge go háirithe) agus réimse ildúchasach na Mór-Roinne, seancheangal a mheath nuair a bhí an tír faoi bhois an chait ag an mBreatain. Tá cor sa scéal - Éireannaigh óga gan focal Gaeilge ina bpluc ná aon éileamh acu uirthi, cé go bhfuil roinnt teangacha eile ar a dtoil acu.

Bhí ITÉ ag oibriú faoi choimirce na Roinne Oideachais, agus ba mhaith le formhór na foirne leanúint orthu ag obair leo mar a bhí. Cúig dhuine is fiche atá i gceist, agus seachtain ó shin ní raibh an Roinn in ann a dheimhniú go mbeadh post acu uile in áiteanna eile. Ach beidh an Roinn in ann cuid acu a chur ag obair i ranna stáit nó in institiúidí tríú leibhéal.

(Féach: www.nuacht.com agus www.ite.ie)

Patrick O'Farrell, staraí: 17/9/33-25/12/03

Death of the foremost historian of the Irish in Australia.

Ceist chasta dhoiléir is ea maireachtáil chultúr na Gaeilge i measc na gcimí as Éirinn agus na n-inimirceach a lean iad...

Níorbh iarsma bharrúil thírúil í, ach teanga a thug léi saindúchas, saindearcadh, sainstair agus tuiscint ar leith ar an bhfiúntas - rudaí a bhí difriúil le dúchas Albanach agus Sasanach an mhórphobail, agus go fiú naimhdeach dó.

B'in focail an staraí Patrick O'Farrell, arbh é 'The Irish in Australia' a mhórshaothar. Sa Nua-Shéalainn a rugadh é, agus b'fhearrde léann na hAstráile é a chur faoi anseo. Bhí an Fearghaileach ar an mbeagán staraithe a raibh suim acu sa bhaint a bhí ag an nGaeilge le stair na nÉireannach sa tír seo. I ndáiríre, ba é príomhstaraí na nGael-Astrálach é, rud a thaispeáin sé i mórán alt agus leabhar. Níor ghá duit aontú go hiomlán lena gcuid tuairimí chun meas a bheith agat ar a ghrinneas intinne agus ar a chumasaí a thugadh sé léargas ar a scéal. Bhí sé

stuama agus sceiptiúil; b'annamh a ghéill sé don mhaoithneachas agus don rómánsachas, má ghéill ar chor ar bith. Ba mhór an bua é seo agus an oiread sin finscéalta á reic.

Ba Chaitliceach é agus bhí sé ar an gcéad staraí a scríobh scéal na hEaglaise sa tír seo, rud a bhí ag teastáil go géar; ach níor lig sé dá gcreideamh cosc air scagadh grinn íorónta a dhéanamh ar oibriú an Chaitliceachais in Éirinn agus ar an rian a d'fhág sin ar an Eaglais anseo sa dara leath den 19ú haois:

Chuaigh Caitliceachas na hÉireann i bhfeidhm ar Chaitliceachas na hAstráile chomh fada sin agus chomh domhain sin, áfach, go raibh sé ina dhlúthchuid fós dár tharla san Astráil tar éis dheireadh a réime. Bhí a anáil le haithint fós ar chreideamh den chineál Éireannach – é cléiriúil, údarásúil, neamhintleachtúil: ba é an Caitliceachas Astrálach é agus blas Gaelach air.

Ach bhí taobh eile ar an scéal, dar leis an bhFearghaileach – an chaoi ar tharraing na hÉireannaigh agus a gclann dath na tíre seo orthu féin, agus iad ag meas cúrsaí polaitíochta agus eile in Éirinn de réir mar a rachadh na cúrsaí sin i bhfeidhm ar a ngradam féin san Astráil. B'fhéarr leo gan dul in araicis na bruíne agus gan a bheith ródhifriúil leis na comharsanna – rud a chuidigh le meath na Gaeilge. Mar sin féin, ní ghéill siad riamh don chinsealacht a fuair siad rompu anseo, agus ba é tuairim an Fhearghailigh gurb é seo ba mhó a chuidigh le fás an iolrachais dhaonlathaigh san Astráil.

Rinne an Fearghaileach gaisce ina cheird. Gura buan a chluí agus toradh a shaothair.

1,000 euro ar Dhán Gaeilge

There is a prize of 1,000 euro being offered for the best poem in Irish at the International Poetry Festival in Roscommon. The closing date is 18/2/04. More information below from Pádraig Mac Fhearghusa of Conradh na Gaeilge.

Seachas na duaiseanna maithe móra Béarla i Rannóg 1, tá 1,000 euro le gnóthú i Rannóg 2 ar dhán Gaeilge ag Féile Idirnáisúnta Fhilíochta 2004 i mBéal na mBuillí, Co. Ros Comáin, an deireadh seachtaine saoire, 30 Aibreán - 3 Bealtaine. Seo an duais is mó ar domhan ar dhán aonair i nGaeilge. Dánta 70 líne ar a mhéid, nár foilsíodh cheana, atá riachtanach sna rannóga ar fad.

Tá duaiseanna 1,000 euro, 500 euro, 300 euro, maraon le 150 euro an duine do cheathrar filí roghnaithe eile á dtairiscint ar dhánta Gaeilge, le cúnamh urraíochta ó TG4 agus Raidió na Gaeltachta. Is é Cathal Ó Searcaigh, príomhéigeas Leath Chuinn, an moltóir.

Má tá ceist pholaitiúil ag dó na geirbe agat, tá clúdach donn móide 500 euro, 100 euro agus 80 euro le gnóthú ar aoir ghrinn ar pholaitíocht na tíre nó ar cheist éigin reatha. Glactar le haortha Gaeilge sa rannóg seo. An file agus an drámadóir Vincent Woods an moltóir.

Is é an dáta deiridh iontrála ná an Chéadaoin 18 Feabhra 2004. Is féidir foirmeacha iontrála a bhaint den suíomh idirlín: www.strokestownpoetryprize.com nó a fháil ó oifig na Féile: - Strokestown Poetry Festival Office, Béal na mBuillí, Co. Ros Comáin. +353 78 33759

Eolas: r-phost: twiggezvous@eircom.net / slawe@eircom.net

Níl aon teora leis an líon dánta is féidir a iontráil ach caithfidh táille iontrála 5 euro a bheith le gach ceann acu. Is cóir dánta a bheith clóscríofa nó lámhscríofa go han-soiléir ar thaobh amháin den leathach.

 03 00 2020